

нових ідей, здатних впливати на тенденції подальшого розвитку людства. Алармізм, таким чином, виконує евристичну та когнітивну функції.

Традиційний **етнопсихологічний метод** дослідження дозволяє простежити історичні особливості формування витоків алармізму у певних етносів, спираючись на детальний аналіз національно-психологічних особливостей, що сформувалися завдяки конкретним економічним, історичним, політичним, іншими чинникам у процесі розвитку етносу. Застосування етнопсихологічного методу дослідження до аналізу самовідчуття страху дозволяє, зокрема, виявити особливості алармістських вірувань в Україні, які багато у чому спричинені не лише географічним розміщенням між Азією та Європою та пов'язану з цим постійну загрозу агресії з боку зовнішніх ворогів, але і умовами прийняття християнства. Як зазначає відомий українських мислитель М. Грушевський: «...мотиви християнської есхатології комбінувалися з казковими, фантастичними елементами нашої власної традиції та символікою нашої поезії. Так вироблявся комплекс мотивів, який однаково успішно використовувався нашою легендою, релігійною поезією і народною новелою. Завдяки своєму різноманітному походженню цей комплекс дуже не однотайний, некоординований; у ньому спостерігається неустанна боротьба ідеї божої благодаті і мстивості, пробачення і неможливості вибачити»[4: 183].

Застосування етнопсихологічного методу робить можливою спробу прогнозування можливих шляхів трансформацій алармізму для кожного окремого етносу.

Підсумком розвитку класичних або традиційних методів дослідження можна вважати системний підхід, який розглядає всі явища, і культурні у тому числі, у якості систем, у структурі яких можна виявити складові компоненти. Виокремлення складових дозволяє суттєво спростити процес дослідження.

Зважаючи на те, що алармізм як культурне явище є продуктом Постмодерну обмеження лише традиційними методами дослідження, звичайно, не може бути доцільним і визначення сутності феномену потребує використання методологічних інструментів, властивих сучасній епосі. Серед методів Постмодерну, здатних розкрити культурософську сутність феномену слід назвати семіологічний, структурно-функціональний методи, метод ризику та ін.

Висновки. Таким чином, підводячи висновки статті, необхідно зазначити на актуальності та необхідності використання традиційних методів дослідження до аналізу культурософських явищ сьогодення, оскільки лише при умові органічного синтезу вказаних методів та методологічного інструментарію Постмодерну стає можливим всебічне дослідження алармізму як феномену самовідчуття страху.

Джерела та література:

1. Барт Р. «Избранные работы : Семиотика: Поэтика: Пер. с фр. / Сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. // – М. : Прогресс. – 1989 – 616 с. – С. 8–9
2. Гвардини Р. Конец Нового времени // Вопросы философии. – 1990. – №4. – 144 с.
3. Гегель Г. В. Ф. Лекции по философии истории. // – СПб., Наука. 1993. – 479 с.
4. Грушевський М. С. Історія української літератури : В 6 т. 9 кн. Т. 4. Кн. 1 / Упоряд. О. М. Таланчук; Приміт. С. К. Росовецького. – К. : Либідь, 1994. – 336 с. («Літературні пам'ятки України»)
5. Дмитрук Н. Голод на Україні р.1921 // Етнографічний вісник.–1927.–Кн.4.–С. 50 – 65 – 51 с.
6. Дмитрук Н. «Про чудеса на Україні року 1923-го» // Етнографічний вісник.–1925.–Кн.1.– С. 50–61
7. Элиаде М. Ностальгия по истокам. М. : Институт общегуманитарных исследований, 2006. – С. 80 – 81, 85 – 86.
8. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1994. – 360 с.

Пилявець Л.С.

УДК 008: 130.1

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ВИВЧЕННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У МЕЖАХ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

Анотація. У статті визначено загальні теоретико-методологічні принципи вивчення глобалізаційних процесів. Зокрема, загальнонаукові - системності, об'єктивності, всебічності та інші. Досліджено специфічні принципи детермінізму, ідентифікації, толерантності та інші. Велика увага приділена типам глобалізаційних процесів. Акцентується увага на їх характеристичні крізь призму культурологічної методології дослідження.

Ключові слова. глобалізація, глобалізаційні процеси, методологія дослідження, принципи, типологія процесів, теорія культури.

Аннотация. В статье определены общие теоретико-методологические принципы изучения глобализационных процессов. В частности: общенаучные - системности, объективности, всесторонности и т.д. Исследованы специфические принципы детерминизма, идентификации, толерантности и т.д. Большое внимание уделено типам глобализационных процессов. Акцентируется внимание на их характеристике с позиций современной культурологической методологии исследования.

Ключевые слова. глобализация, глобализационные процессы, методология исследования, принципы, типология процессов, теория культуры.

Summary. The article outlines the methodological principles study of globalization, including the following general scientific as consistency, objectivity, comprehensiveness, etc., and specific as determinism, identity, tolerance, etc., and found globalization types of processes and their general characteristics.

Thus, the article noted that consideration of globalization as a multidimensional, multivariate, multidimensional process due to the fact that economists, politicians, sociologists, cultural historians and philosophers, thinking about unprecedented changes in the world, sees the cause of globalization, features of interference and which require systematic knowledge of various sciences of globalization on an interdisciplinary level.

However, the author emphasized that, despite the large number of papers on globalization at present no theoretical attempts to summarize empirical facts, their constructive and critical interpretation and systematic and holistic consideration of the possibility of studying globalization trends.

Therefore, Article globalization is seen as the only multi- process based on a combination of interdisciplinary approaches, according to the author, to avoid unilateral, schematic analysis of globalization without concrete reality, and explain their difficulties by laws inherent in simpler phenomena.

Reveals the importance of methodology as the application of general principles and theories in solving research problems and issues specific science. All principles which can be applied in the study of globalization, the author divides into general scientific, which have counterparts in different scientific areas, as well as specific cultural principles that apply within a particular section in cultural studies. In particular, the principles such as consistency, objectivity, comprehensiveness, etc., and specific as determinism, identity, tolerance and so on.

The author states that this variety of methods inevitably gives rise to the problem of selecting the most appropriate and promising to solve this or that doctrine of specific research tasks. From this choice depends largely on the effectiveness and practical importance of the theoretical conclusions of any science, including cultural studies.

Based on established principles, the author presents a typology of globalization processes and their general characteristics. Thus, an important characteristic of globalization as the author considers their historical specificity, according to which the processes are divided into unique, that is, which never happened in history, and cyclic, providing periodic changing nature of relations.

Signs classification globalization by isolates referred to historical specificity, structure determination, dynamics, controllability, the impact of the transformation of the scale values, the spread, a measure of influence on the course of other processes, the impact and consequences.

Thus, the author defines globalization as a unique, non-linear (in particular, network) strongly dynamic, spontaneous and generally irreversible process.

In conclusion the author noted that methodological study of the phenomenon of globalization as a whole can be best accomplished within a theory of culture as a field of knowledge that can be used as a strategy for individual scientific disciplines and interdisciplinary areas of study globalization. As mentioned principles identified in the study of globalization author points out that they can not be overemphasized: without them the study of globalization, like any social and cultural phenomenon, has no methodological support.

However, the article noted that the above types of globalization are not intended to be exhaustive and may be supplemented and expanded as consideration process should be approached with varying degrees of accuracy, in addition, tasks may vary, but knowledge is constantly evolving. This typology, as specified by combining together the identified types of processes or supplement them where necessary new or specification of this typology in a certain direction, can be fruitful for further study and globalization. This should take into account the dialectic of globalization and determinism, and the fact that due to the trend towards globalization of society any change, becoming global, affecting the entire social system as a whole.

Keywords. globalization, research methodology, principles, types of processes, theory of culture.

Нині майже жодне дослідження, присвячене аналізу актуальних проблем і тенденцій сучасності, особливо тих, які стосуються культури, не обходиться без розгляду глобалізаційних змін, які впливають на всі сфери суспільного життя. Ці зміни є багатограними і неоднозначними. Разом вони становлять єдиний глобалізаційний процес. Економісти, політики, соціологи, культурологи, історики і філософи, розмірковуючи про безпрецедентні зміни, характерні для сучасності, вбачають їх причину саме в глобалізаційних процесах, особливості розвитку і взаємовпливу яких потребують систематизації знань у межах різних наук, що, власне, і визначає міждисциплінарний рівень дослідження глобалізації. На інклюзивність наукових підходів також впливає розуміння глобалізації як багатоаспектного, багатofакторного, багатовимірного процесу, про що свідчать праці таких відомих дослідників, як Е. Гідденс, Й. Терборн, С. Гантінгтон та ін.

Теорії глобалізації традиційно розглядаються у межах таких сфер, як виробничо-економічна, соціальна, політична тощо, однак можливе взаємопов'язане їх вивчення, коли розглядається, наприклад, соціокультурна сфера тощо. У кожному з цих напрямів процеси глобалізації актуалізують безліч проблем, які в межах сучасної наукової парадигми системності розглядаються як взаємопов'язані явища.

Проблематика, пов'язана із соціокультурними глобалізаційними проблемами, аналізується у працях Ж.-Ф. Лютара, А.-Дж. Тойнбі, С. Гантінгтона, Р. Робертсона та інших. Водночас є праці, важливі насамперед з методологічної точки зору. Зокрема, це дослідження таких вчених, як Е. Гідденс – у межах діяльнісного підходу, Д. Белла, М. Кастельса, Е. Тоффлера – у межах інформаційно-технологічного, Ю. Габермаса – комунікаційного тощо. Незважаючи на значну кількість праць з глобалізації, в українській гуманітаристиці, на нашу думку, недостатньо праць з теоретичного узагальнення емпіричних фактів, їх конструктивно-критичної інтерпретації і систематизації, а також цільного розгляду можливостей вивчення глобалізаційних тенденцій, зокрема у сфері культури, що й актуалізує наше дослідження, метою якого є концептуальний розгляд методологічних аспектів вивчення глобалізаційних процесів на сучасному етапі їхнього прояву (зокрема їх типології) крізь призму методології сучасної культурології.

З середини ХХ ст. щодо терміна глобалізація, який увійшов до понятійно-категоріального апарату суспільних наук і став не просто міждисциплінарним, а й фундаментальним і системоутворюючим (відповідно до логіки того чи іншого напрямку дослідження), поступово вибудовується система пов'язаних з

ним понять і категорій, внаслідок яких розширюються можливості розгляду глобалізаційних процесів і побудови методології їх вивчення. Однак на сьогодні у теоріях глобалізації відсутня парадигмальна цілісність як ознака зрілості науки або окремої наукової дисципліни, позаяк понятійно-категоріальний апарат осмислення цього феномена все ще (варто констатувати) перебуває на стадії розробки. Крім того, глобалізацію доцільно розглядати як єдиний багатовимірний процес на основі інклюзивного комбінування підходів, що дає змогу уникнути одностороннього, схематичного аналізу глобалізаційних процесів без урахування конкретної реальності, а також пояснення їх складності за допомогою законів, притаманних значно простішим явищам, до яких аж ніяк не можна віднести глобалізацію. Розгляд глобалізації можливий лише за умови методологічного консенсусу та плюралізму наук. У цьому контексті, за нашим розумінням, найбільш важливими є напрацювання в межах теорії культури, здатної пояснити феномен глобалізації, проникнути в її сутність та виявити базові характеристики, розмежувавши істотні й специфічні ознаки.

У сучасних умовах, коли наукова діяльність у будь-якій сфері набуває характеру взаємодії багатьох галузей знань, особливої гостроти набуває питання про використання конкретною наукою загальнонаукових принципів і методів, оскільки в структурі наукового дослідження зміст наукового знання є величиною змінною, а метод – величиною константою. У цьому контексті методологія є застосуванням загальних принципів і теорій у вирішенні дослідницьких завдань та проблем конкретної науки. Міра поєднання самих принципів, звичайно, є різною. Тут можна говорити лише про найбільш загальні принципи, закони і категорії. При цьому варто зауважити, що методологічні принципи вивчення глобалізації формуються поступово. Нині вони перебувають на стадії становлення, а тому почасти є радше рекомендаційними. Умовно, всі теоретико-методологічні принципи можна поділити на загальнонаукові, тобто такі, які мають аналоги в різних наукових напрямках, а також на специфічні - наприклад, культурологічні, які застосовуються в межах того чи іншого розділу культурології.

Говорячи про загальнонаукові принципи, варто найперше згадати про діалектику, яка виступає в якості загальної методології наукового пізнання. Категорії діалектики, зокрема такі, як: сутність і явище, причина і наслідок, необхідність і випадковість, можливість і дійсність, зміст і форма, одиничне, особливе і загальне, перехід кількості у якість, заперечення заперечення тощо, слугують надійним методологічним засновком, що дає змогу більш глибоко проникнути в складні проблеми, зокрема ті, що стосуються глобалізаційних процесів. Відтак діалектичний підхід до вивчення глобалізації полягає в тому, що процес її наукового дослідження повинен відповідати правилам діалектичної логіки. Більш конкретно діалектичні моменти в пізнанні глобалізації проявляються в історичному підході – в розгляді того, як виникла глобалізація, які етапи у своєму розвитку пройшла, чим вона є в даний момент, якими є її прояви. Діалектика у даному випадку - це вимога всебічного підходу до досліджуваних глобалізаційних явищ. Тобто повинні бути досліджені всі аспекти глобалізації, а також зв'язки її проявів з іншими явищами, в яких проявляються всі істотні властивості трансформаційних процесів. Тільки так у вивченні глобалізації аналізуються не лише її істотні ознаки, а й форми (джерела), зв'язки тощо.

Всебічність (багатосторонність) сучасної культурології проявляється у використанні різних методів дослідження. Будь-який культурний феномен пов'язаний багатьма зв'язками з іншими явищами, тому його ізольоване, однобічне вивчення призводить до спотвореного, навіть помилкового висновку. Тому методологічний принцип всебічності неминує передбачає комплексний підхід до дослідження глобалізаційних процесів, які впливають на культуру. Основні вимоги комплексного підходу – встановлення всіх взаємозв'язків досліджуваного явища і використання під час дослідження різноманітних методів у їх різних поєднаннях та комбінаціях. Важливо, що комплексний підхід до дослідження глобалізаційних процесів передбачає опору на досягнення інших наук, насамперед таких, як соціологія, філософія тощо.

Важливим методологічним принципом дослідження також є системність, тобто системний підхід до досліджуваних об'єктів - розгляд об'єкта вивчення як системи: виявлення безлічі її елементів (при цьому не варто намагатися виокремити і врахувати всі, адже це неможливо), класифікацію та впорядкування зв'язків між цими елементами, виокремлення з безлічі зв'язків системоутворюючих, тобто таких, що забезпечують їх поєднання як різних елементів у систему. Системний підхід окреслює контури структури (що виражає відносну життєвість) та організацію (кількісну характеристику і спрямованість) системи та основні принципи управління нею.

Істотну роль в успішній реалізації культурологічних досліджень відіграє принцип єдності теорії і практики. Практика – це критерій істинності того чи іншого теоретичного положення. Загальновідомо, що теорія, яка не базується на практиці, - безплідна. Водночас практика, яка не спрямовується науковою теорією, страждає стихійністю, відсутністю належної цілеспрямованості, неефективна. Тому в організації досліджень глобалізації важливо виходити не лише з досягнень сучасної науки, а й з практики глобалізаційних процесів, які вже давно стали реальністю.

Принцип об'єктивності – фактичної достовірності і загальної значущості - проявляється у вимозі адекватно пояснити об'єктивні зв'язки і відносини у соціальній реальності, яка постійно змінюється і при цьому враховує нові дані. Цей принцип можна представити як самий складний, такий, що поєднує принцип верифікованості, тобто фактичної підтверджуваності (достовірності) теорії, висунутий соціологом О. Контом, а також фальсифікованості - принцип потенційного спростування наукової теорії, висунутий британським філософом і соціологом К. Поппером. Далі слідує принцип контекстуальності, який має на увазі, що феномен не існує ізольовано, а завжди є частиною загального. Принцип контекстуальності передбачає врахування специфіки контексту дослідження чи кількох контекстів, з якими співвідноситься дане дослідження. Це, у свою чергу, розширює спектр розгляду об'єкта, що вивчається. Тобто об'єкт

аналізується з різних найбільш значущих для здійснюваного дослідження аспектів. Водночас принцип контекстуальності необхідно відрізняти від релятивістського підходу, який розмиває об'єкт дослідження в контексті, який, у свою чергу, починає домінувати над об'єктом так, що врешті-решт об'єкт зникає, розчиняючись у ньому.

Щодо верифікованості й фальсифікованості, то варто відзначити, що ці принципи не є абсолютними, тому раціональніше говорити про певну міру верифікованості і фальсифікованості, допустиму в межах того чи іншого дослідження. Щодо принципу об'єктивності, то тут необхідно враховувати, що абсолютна об'єктивність будь-якого дослідження, тим більше такого складного, як вивчення глобалізаційних процесів, є недосяжним ідеалом, до якого все ж таки варто прагнути, пам'ятаючи, що у будь-якому дослідженні неможливо повністю виявити всі суб'єктивні складові. Прагнення до об'єктивності слугує гарантією теоретичної і практичної значущості дослідження.

Серед загальнонаукових методів важливе значення для вивчення глобалізаційних процесів має також практика дотримання логічних принципів. Зокрема, таких, як принцип несуперечності (в якості закону він був запропонований софістами), принцип достатнього підґрунтя, що забезпечує взаємну погодженість дослідження. Ігнорування останнього принципу, чи закону, за Г.-В. Лейбніцем, який доводив, що пізнання зводиться до доказів тверджень, неминуче призводить до втрати доказовості теорії.

Варто також виокремити принципи системної (інтегральної) організації знання, компліментарності (взаємної доповнюваності), конвергентності (поступового зближення результатів дослідження до певного кінцевого значення), антирепродукціонізму (спроби нове зробити повністю несумісним із попереднім), дистанціювання і превентивних заходів.

На основі загальних принципів сформувалися і часткові принципові вимоги, які неодмінно повинні враховувати культурологи у вивченні глобалізаційних процесів. Серед них: принцип детермінізму – науковий підхід, згідно з яким усі явища не є випадковими, а мають певну причину. Саме тому цей принцип зобов'язує дослідників враховувати вплив різних чинників і детермінант на розвиток явищ, пов'язаних із глобалізацією. Наступний принцип – ідентифікація, що передбачає виявлення якісної самототожності, що відбувається, наприклад, через співвідношення глобалізації з діяльністю як субстанцією соціального. Ще один принцип – толерантності, який є синергетичним поєднанням принципів «свободи від оцінки» і «віднесення до цінності», що виражається у вимозі терпимості до цінностей представників тих чи інших соціальних спільнот і груп, а також у вимозі непосягання на особисту свободу індивіда як такого, який володіє певною соціокультурною ідентичністю. Наступний принцип – унікальності, що передбачає пошук унікального і нетотожного у поглядах, цінностях, настановах і переконаннях людей. Можна відмітити й інші принципи, але їх так багато, що розмір статті не дозволяє їх охарактеризувати в повному обсязі.

Таке різноманіття методів, природно, неминуче породжує проблему вибору найбільш адекватних і перспективних для вирішення тієї чи іншої наукою спеціальних дослідницьких завдань, які постають перед нею. Від цього вибору багато в чому залежить ефективність і практична значущість теоретичних висновків будь-якої науки, зокрема культурології. Використовуючи ці принципи, можна визначити типологію глобалізаційних процесів та їх загальну характеристику.

Так, найважливішою характеристикою глобалізаційних процесів є міра їх історичної специфічності, відповідно до якої глобалізаційні процеси поділяються на унікальні, тобто такі, яких ніколи ще не було в історії, та циклічні, тобто такі, що передбачають періодичну зміну характеру зв'язків. Щодо глобалізації, то тут точки зору дослідників відрізняються: одні розглядають глобалізацію як унікальний, хоча й неминучий процес (О.С. Панарін [4]), інші заперечують унікальність глобалізації (Й. Терборн [6]) або говорять про її циклічність (Е. Альтфатер [1]). Так, характеризуючи унікальність глобалізаційних процесів, П. Штомпка зазначає, що їхня унікальність є відносною, оскільки «жоден історичний процес не є цілком і абсолютно унікальним» [9]. Ця позиція знаходить своє підтвердження в тому, що у будь-якому явищі присутнє загальне, особливе й одичне, причому жодна з цих характеристик не претендує на абсолютність. Тобто можна говорити про відносність історичної повторюваності та унікальності властивостей тих чи інших процесів.

Погоджуючись з позицією О. Панаріна про неминучість глобалізації, варто згадати й думку З. Баумана, який відзначає, що «глобалізація – це неминуча фатальність нашого світу, незворотний процес» [2, с. 9].

За структурою детермінації глобалізаційні процеси поділяються на лінійні – з однозначними залежностями і нелінійні – з багатомірними залежностями, які мають багатовекторну структуру, що складається з множини підпроцесів, які протікають одночасно. Про багатомірність глобалізації пишуть багато дослідників, розглядаючи її як множину (сомн), тобто йдеться про різноманітні глобалізаційні процеси. Е. Гідденс у цьому контексті відзначає, що «глобалізація – це не один процес, а складне поєднання низки процесів. Розвиваються вони суперечливо чи навіть у протилежних напрямках» [3].

У свою чергу, нелінійні процеси поділяються на ієрархічні, які характеризуються субординаційним типом зв'язків, за яких відбувається диференціація на різні вектори розвитку, і мережеві, особливістю яких є координаційний вплив, не пов'язаний з підпорядкуванням. Глобалізація доволі часто розглядається як мережевий процес, а сучасне суспільство як підтвердження «мережизації», або формування мереж як організаційних структур. Наприклад, Е. Тоффлер говорить про «відкриту, а не замкнену систему», заперечуючи, що «світ поділений чи буде поділений між групою транснаціональних корпорацій» [7]. Відтак динаміка розвитку суспільства, що глобалізується, зумовлена мережевими процесами. Саме тому таке суспільство доволі часто називають «мережним суспільством», або «суспільством мережних структур».

Глобалізаційні процеси за своєю динамічністю є високодинамічними, тобто такими, які інтенсифікуються, та ще й здатні до прискорення. З цього приводу Е. Тоффлер зазначає, що кожна наступна

історична хвиля за тривалістю є коротшою, ніж попередня [7]. Крім того, глобалізаційні процеси запускають інші процеси, а ті, у свою чергу, інші, викликаючи ланцюгову реакцію. Зростання інтенсивності соціокультурних взаємодій призводить до того, що глобалізаційні процеси розширюються, накладаються один на одного, зумовлюючи появу нових, ще до кінця не вивчених властивостей, системна організація яких може змінити або зруйнувати системну організацію того чи іншого соціального утворення. Тому сьогодні вирішення проблеми «стійкого розвитку» зводиться до відповіді на одне «глобальне» питання: чи можливо взагалі управляти процесом глобалізації?

З точки зору керованості глобалізаційними процесами, то серед них в якості їх стихійності варто вказати на феномени урбанізації та уніфікації, які завдячують своїм виникненням (до речі) діяльності людини. Але зумовили вони такі наслідки, які виходять далеко за межі початкових завдань. А з точки зору впливу на ідеологію, то вони взагалі привертують увагу на ті ідеологічні процеси, які відбуваються і в сфері культури. Йдеться про нав'язування певного стилю життя і пов'язаних з ним стереотипів, таких як американізація, вестернізація тощо. При цьому управляти глобалізацією можна лише прогнозуючи тенденції розвитку глобалізаційних процесів, але не з позицій їх планування та керування у звичному розумінні цих термінів.

За масштабами поширення глобалізаційні процеси мають як локальний, так і глобальний характер. У цьому зв'язку Р. Робертсон для характеристики взаємопов'язаних глобалізаційних змін вводить у теорію глобалізації поняття «глокалізація», утворене шляхом діалектичного синтезу категорій «локальне» і «глобальне». Американський соціолог стверджує, що глобальні та локальні тенденції «в кінцевому рахунку взаємодоповнюють і взаємопроникають один в одного, хоча в конкретних ситуаціях можуть прийти до зіткнення» [8], провокуючи ті зміни, які не підлягають контролю.

За своїм впливом на інші культурні трансформації глобалізаційні процеси є інтенсифікаційними, позаяк прискорюють більшу частину соціокультурних взаємодій. Наприклад, глобалізація прискорює транскультурні конфлікти, але при цьому уповільнює контроль і моніторинг тих чи інших суспільних змін завдяки прискоренню їх швидкості й зростанню обсягу інформації про ці зміни. Крім того, у культурній сфері можна також виокремити й інтеграційні процеси, зокрема розвиток діалогу культур за умови збереження їхньої ідентичності і специфічності; процесів атомізації (тобто розпаду традиційних зв'язків у суспільстві, соціального роз'єднання, появи ізольованих індивідів, соціальні зв'язки яких мають безособовий характер); соціокультурної маргіналізації і фрагментації; уніфікаційних тенденцій, до яких звично відносять масовізація, магналізацію тощо.

За характером розвитку будь-які процеси (у тому числі глобалізаційні) прийнято поділяти на прогресивні й регресивні. Однак питання про прогресивність чи регресивність того чи іншого соціокультурного феномена є дискусійним і вирішується залежно від того, що береться за критерій прогресу чи регресу, тому більшість соціокультурних процесів дослідники характеризують як неоднозначні. Так, оскільки глобалізація не є функціональним процесом, то не можна говорити про прогресивність чи регресивність глобалізації загалом. З цим пов'язане виокремлення позитивних і негативних аспектів глобалізації, які можуть варіювати залежно від шкали визначення ефективності, розробленої в тій чи іншій концепції глобалізації. Так, Дж. Стігліца до позитивних аспектів глобалізації відносить «глобалізацію знань», прискорене впровадження інновацій, а до негативних – лібералізацію ринку капіталів [5].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити такі **висновки**. Методологічне вивчення глобалізації як цілісного феномена може бути оптимально здійснене у межах теорії культури як сфери знання, яка дає змогу використовувати стратегії як окремих наукових дисциплін, так і міждисциплінарні напрями дослідження глобалізації, які ґрунтуються на плюралістичному поєднанні напрацьованих здобутків у межах актуальної сьогодні парадигми системності. Значення визначених принципів вивчення глобалізаційних процесів важко переоцінити, адже без них дослідження глобалізації, як і будь-якого культурного явища, не матиме методологічної опори та виходитиме за межі синкретичного поєднання сучасної наукової методології.

І далі. Глобалізацію можна охарактеризувати як унікальний, нелінійний (зокрема, мережевий), високодинамічний, стихійний, загалом незворотний процес. Глобалізаційні процеси - ідеально-типологічні конструкції, які не зустрічаються у чистому вигляді, проте спрямовані на систематизацію вивчення різних процесів. Типи будь-яких глобалізаційних процесів не можуть претендувати на вичерпність, а можуть бути лише доповнені та розширені (обов'язково), позаяк до їх розгляду варто підходити з різною мірою точності. Крім того, завдання щодо вивчення сучасних глобалізаційних процесів, зокрема в межах культурології, можуть варіюватися, а знання щодо них постійно розвиваються. Тому запропонована типологія, будучи уточнена шляхом поєднання різних типів глобалізаційних процесів (чи їхнього доповнення) в разі необхідності може стати плідною для подальшого вивчення глобалізації в межах культурології. При цьому варто враховувати діалектику і детермінізм глобалізації, а також той факт, що у зв'язку з тенденцією до глобалізованості будь-яка зміна, стаючи глобальною, впливає на всю соціокультурну систему загалом, а таму потребуватиме постійної уваги та теоретичного осмислення.

Джерела та література:

1. Альтфатер Э. Кризисы и бедствия : пер. с нем. / Альтфатер Э. ; Ин-т глобализации и соц. движений, Пред-во фонда Розы Люксембург в Рос. Федерации. – М. : Шк. трудовой демократии, 2008. – 8 с.
2. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества : пер. с англ. / Бауман З. – М. : Весь Мир, 2004. – 188 с.

3. Гидденс Э. Ускользящий мир. Как глобализация меняет нашу жизнь / Энтони Гидденс [Электр. ресурс]. – Режим доступа : <http://gendocs.ru/>.
4. Панарин А. С. Глобализация как вызов жизненному миру / А. С. Панарин // Вестник Российской академии наук. – 2004. – Т. 74. – № 7. – С. 619–626.
5. Стиглиц Дж. Глобализация: тревожные тенденции / Дж. Стиглиц [Электр. ресурс]. – Режим доступа : <http://www.twirpx.com/file/409301/>.
6. Терборн Й. Глобализация и неравенство / Г. Терборн; пер. И. Тартаковской // Сумерки глобализации : Настольная книга антиглобалиста : сб. / сост. А. Ю. Ашкерова [Электр. ресурс]. – Режим доступа : <http://www.twirpx.com/file/913813>.
7. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер [Электр. ресурс]. – Режим доступа : <https://usic.at/>.
8. Штепа В. Глокализация: глава из утопии / В. Штепа [Электр. ресурс]. – Режим доступа : <http://kitezh.onego.ru/topia/gloc.html>.
9. Штомпка П. Социология социальных изменений / П. Штомпка ; пер. с англ. ; под ред. В. А. Ядова. – М. : Аспект-Пресс, 1996. – 416 с.

Копієвська О.Р.**УДК 008****МОДЕЛІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ**

***Анотація.** В статті на основі аналізу наукових підходів розглядаються моделі соціокультурних трансформацій в глобалізованому світі. Розкриваються особливості їх впливу на формування як індивідуальних культурних норм поведінки людини, так і на збереження культурного простору.*

***Ключові слова.** соціокультурна трансформація, культурні процеси, культурний простір, модель, глобалізація.*

***Аннотация.** В статье на основе анализа научных подходов рассматриваются модели социокультурных трансформаций в глобализованом мире. Раскрываются особенности их влияния на формирование как индивидуальных культурных норм поведения человека, так и на сохранение культурного пространства.*

***Ключевые слова.** социокультурная трансформация, культурные процессы, культурное пространство, модель, глобализация.*

***Summary.** The present article deals with models of sociocultural transformations, analyses their role in the maintenance and formation of cultural areas and scopes, determines the influence of sociocultural transformation on the value orientation and the models of behavior.*

On the basis of different scientific approaches it is considered the comprehension of transformation and discovered its theoretical and practical component.

The issues related to the influence of globalization on the culture are clarified, their positive and negative sides are defined. It is revealed the typical features of sociocultural transformation and defined their place and role in the development of human capital, taking into account the intellectual, creative, spiritual, cultural resources of an individual and society.

The article deals with the problem of sociocultural dynamics in Ukraine. It analyses the vitally important resources that determine and affect the sociocultural dynamics, manifests and describes the driving forces and preconditions of its advancement in global and local context.

Special attention is paid to the investigation of forms and methods of sociocultural activity that were bred by the transformative processes. Destructive changes in the social and individual consciousness are registered, the mental and ethical state both an individual and society in whole.

***Keywords.** socio-cultural transformation, cultural processes, cultural space, model, globalization.*

Постановка проблеми. Реалії сучасного світу свідчать, що культура набуває характеру глобального явища. Соціокультурний аспект глобалізації посилює взаємодію, взаємозв'язок, взаємопроникнення різних культур, актуалізуючи при цьому проблему людського взаєморозуміння, з огляду на специфіку в кожній цивілізації, окремих країні власної системи цінностей. Відкритість глобального світу передбачає демократизацію міжцивілізаційних, міждержавних і міжрегіональних відносин, важливою складовою яких є культура. Глобалізація, маючи багатоаспектний характер відіграє важливу роль в трансформації суспільного буття в усьому його різноманітті, здійснює кардинальний вплив на практичну діяльність людей в усіх сферах життя.

Трансформаційні процеси в культурі відбуваються насамперед тому, що, по-перше, обмежуються феноменологічним рівнем явища, по-друге, зневажають генетичний підхід до глобалізму, внаслідок чого виникає враження, що процеси глобалізації виникли сьогодні, і тому сприймаються, головним чином, через форми її прояву і наслідки, що мають значення для світового розвитку.

Глобалізація, трансформуючи культуру розкитує традиційні системи цінностей, змінює розуміння таких кардинальних понять як суспільне і особисте благо. Поглиблення світової кризи зумовлені зміною технологічних укладів, здатне призвести до руйнування несамодостатніх національних економік та виключення їх з поля міжнародної культурної взаємодії. Саме тому, в державній політиці України особлива увага повинна приділятися культурній складовій, ефективна реалізація якої стане ключовим чинником позитивного спрямування трансформаційних процесів.

Узагальнення підходів до теорії глобалізації, соціокультурних трансформацій, їх впливу на розвиток культури, в тому числі прояви негативних явищ, що відбуваються в світі обумовило актуальність обраної теми дослідження.